

فيقهي ناسان: په رتووكي مامه نه كان: د دروازه ي بيست ويه كه م: مال و منائي دوزراوه
الفقه الميسر: كتاب المعاملات: الباب الحادي والعشرون: اللقطة واللقيط

< كوردی - كردي - kurdish >



دهسته بژيريك له زانايان

نخبة من العلماء

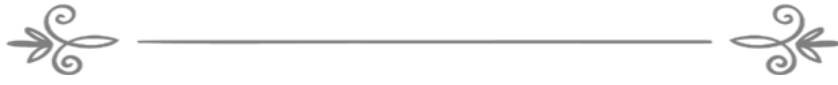


وهرگيراني: حاجي نوميده عومهر چروستاني
پيداچونه وهی: پشتيوان سابير عه زير

ترجمة: أوميد عمر علي الجروستاني

مراجعة: پشتيوان صابر عزيز

مال و منالی دۆزراوه (اللقطة واللقيط)



سوپاس و ستایش بۆ خوی گهوره و میهره بان وه درود و سه لآت و سه لام بۆ سه ر موحه ممه دی کوری عه بدوللا و ئال و بهیت و یار و یاوهر و شوینکه وتوانی هه تا هه تایه .

به ریزان و خو شه و بیستان له چوار چیه ی بابته ی مامه له کان، جاریکی تر هاتینه وه خزمهت ئیه ی به ریز، ئه مجاره به یارمه تی خوی گهوره له باره ی مال و منالی دۆزراوه چوار بابته تان بۆ باسه کهین، بابته ی یه کهم : مه به ست له مالی دۆزراوه و حوکه کهی، بابته ی دووه م : جو ره کانی مالی دۆزراوه، بابته ی سیهه م : هه ندیک حوکه ی په یوه ست به مالی دۆزراوه، بابته ی پینجه م : له باره ی منالی دۆزراوه وه .

بابته ی یه کهم : مه به ست له مالی دۆزراوه و حوکه کهی

1- مانای مالی دۆزراوه :

مالی دۆزراوه (اللقطة) : له زمانه وانیدا : به و شته دهوتریت که ده دۆزریته وه، ناوه بۆ ئه و شته ی که که وتوو و که سییک ده بیینیته وه .

له زاراوه ی شه رعیشدا : به و ماله به نرخه دهوتریت که له که سییک که وتوو، که سییکی تر دیت و هه لیده گریته وه بۆ ئه وه ی بیپاریزیت بۆ ئه وه ی بیگه رینیته وه بۆ خاوه نه کهی، یان بۆ ئه وه ی بییات به مولکی خوی پاش ئه وه ی بانگه وازی بۆ کرد و خاوه نی نه بوو .

2- حوکه ی مالی دۆزراوه و به لگه کانی :

ئه صل و به نه ما له م بابته دا ئه و فه رموده یه یه که زهیدی کوری خالیدی جو هه نی (خوی لی پازی بیت) په یوه تی کردوو و ده لیت : { سئل رسول الله (صلى الله عليه وسلم) عن لُقْطَةِ الذَّهَبِ أَوْ الْوَرِقِ، فَقَالَ: «اعْرِفْ وَكَاءَهَا وَعِفَاصَهَا ثُمَّ عَرَّفْهَا سَنَةً فَإِنْ لَمْ تَعْرِفْ فَاسْتَنْفِقْهَا وَلْتَكُنْ وَدِيْعَةً عِنْدَكَ فَإِنْ جَاءَ طَالِبُهَا يَوْمًا مِنَ الدَّهْرِ

فَأَذَّهَا إِلَيْهِ». وَسَأَلَهُ عَنْ ضَالَّةِ الْإِبِلِ فَقَالَ « مَا لَكَ وَلَهَا دَعَهَا فَإِنَّ مَعَهَا حِذَاءَهَا وَسِقَاءَهَا تَرِدُ الْمَاءَ وَتَأْكُلُ الشَّجَرَ حَتَّى يَجِدَهَا رَبُّهَا » وَسَأَلَهُ عَنِ الشَّاةِ فَقَالَ « خُذْهَا فَإِنَّمَا هِيَ لَكَ أَوْ لِأَخِيكَ أَوْ لِلذُّئْبِ » { (1) .

واتا : له باره‌ی زبیر و زیووی دۆزراوه‌وه پرسیار کرا له پیغهمبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم)
 ئه‌ویش فه‌رمووی : بزانه په‌تی دهم به‌ستنه‌که‌و توره‌که‌که‌ی چیه و چۆنه؟ پاشان تا سالیك
 بانگه‌وازی بو بکه جا ئه‌گه‌ر نه‌ناسراو بی و خاوه‌ن بوو ئه‌وسا خه‌رجیکه و باسپارده بیت لات،
 جا ئه‌گه‌ر روژئی له روژان خاوه‌نه‌که‌ی هات و داوای کرد بیده‌ره‌وه، پاشان پرسیار و وشتی
 و ونبووی لی کرد فه‌رمووی : تو چیته به‌سه‌ریه‌وه؟ وازی لی بینه پیلاو و جه‌وه‌نده ئاوی خوی پییه،
 ده‌روات بو ئاو خواردنه‌وه‌و (گلای) دره‌خت ده‌خوات هه‌تا خاوه‌نه‌که‌ی ده‌یدوژیته‌وه، وه
 پرسیار مه‌ر و بزنی و ونبووی لی کرد فه‌رمووی : بیبه چونکه یا بو تو ده‌بی یا بو براکه‌ت یا بو
 گورك .

بابه‌تی دووم : جوهره‌کانی مالی دۆزراوه :

1- ئه‌و شتانه‌ی که خه‌لکی زور گرنگی پیناده‌ن، وه‌ک قامچی و گۆچان و نان و به‌روبومی میوه،
 وهاوشیوه‌کانیان، دروسته هه‌لبگی‌ریته‌وه، و ئه‌و که‌سه‌شی هه‌لیده‌گریته‌وه دروسته به‌بی
 بانگه‌واز کردن سوودی لی ببینی، وه به‌بی بانگه‌واز کردن بیکات به موککی خوی، له‌م
 باره‌یه‌شه‌وه ئه‌نه‌سی کوپی مالیک (خوی لی رازی بیت) ئه‌م فه‌رمووده‌یه‌ی گپراوه‌ته‌وه و
 ده‌لیت : { مَرَّ النَّبِيُّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) بِتَمْرَةٍ فِي الطَّرِيقِ قَالَ لَوْلَا أَنِّي أَخَافُ أَنْ تَكُونَ مِنَ الصَّدَقَةِ لَأَكْتُمْتُهَا } { (2) .
 واتا : پیغهمبه‌ری خوا (صلی الله علیه وسلم) به‌لای دهنکه خورمیه‌ک که له‌سه‌ر ریگایه‌ک
 که‌وتبوو تیپه‌ری، وه فه‌رمووی : ئه‌گه‌ر له‌به‌ر ئه‌وه نه‌بوایه له‌وانیه ئه‌و دهنکه خورما خورمای
 زه‌کات بیت، ئه‌وا ده‌مخوارد .

2- ئه‌و گیاندارانه‌ی که خویان ده‌توانن به‌رگری له‌خویان بکه‌ن له‌ دژی درنده بچوکه‌کان : وه‌ک
 ووشتر و ماین و ئه‌سپ و مانگا و قاتر، دروست و حه‌رامه هه‌لبگی‌ریته‌وه، وه به‌ بانگه‌واز کردن

(1) بوخاری به‌ فه‌رمووده‌ی ژماره (2372) و موسلیم به‌ فه‌رمووده‌ی ژماره (1722) ریوایه‌تیان کردووه .

(2) بوخاری به‌ فه‌رمووده‌ی ژماره (2431) و موسلیم به‌ فه‌رمووده‌ی ژماره (1071) ریوایه‌تیان کردووه .

ناکریټ به مولکی خو، به بهلگه‌ی ئه‌وه‌ی که پیغهمبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) له و
 فهرمووده‌یه‌ی که زه‌یدی کوری خالیدی جوهرنی ریوایه‌تی کردبوو فهرمووی : « **مَا لَكَ وَلَهَا دَعَهَا فَإِنَّ
 مَعَهَا جِدَاءَهَا وَسِقَاءَهَا تَرُدُّ الْمَاءَ وَتَأْكُلُ الشَّجَرَ حَتَّى يَجِدَهَا رَبُّهَا** »

واتا : تو چیته به‌سه‌ریه‌وه؟ وازی لی بینه پیللو و جه‌وه‌نده ئاوی خو پییه، ده‌روات بو ئاو
 خواردنه‌وه (گلای) دره‌خت ده‌خوات هه‌تا خاوه‌نه‌که‌ی ده‌یدوژیته‌وه .

3- ئه‌و شته‌ی که دروسته هه‌لبگی‌ریته‌وه، ده‌بیټ بانگه‌وازی بو بکریټ، وه‌ک زی‌ر و زی‌وو و
 که‌لوپه‌ل، له‌گه‌ل ئه‌و گیاندارانه‌شی که خو‌یان ناتوانن به‌رگری له‌خو‌یان بکه‌ن دژ به‌ درنده‌ی
 بچووک، وه‌ک هه‌لگرتنه‌وه‌ی مه‌ر و بز، و مریشک و که‌له‌شیر و هاوشیوه‌کانیان، به‌ به‌لگه‌ی
 فهرمووده‌که‌ی پی‌شوو که زه‌یدی کوری خالیدی جوهرنی ریوایه‌تی کردبوو، ئه‌مه‌ش بو ئه‌و
 که‌سه‌ی که متمانه‌ی هه‌یه به‌خو‌ی و ده‌توانیټ بانگه‌وازی بو بکات .

بابه‌تی سیه‌م : هه‌ندی‌ک حوکی په‌یوه‌ست به‌ مالی دوزراوه :

1- ئه‌گه‌ر هاتوو دوزراوه‌که ئازهلێک بوو گوشتی ده‌خورا، ئه‌وا ئه‌و که‌سه‌ی دوزیویه‌تی‌ه‌وه
 سه‌رپشکه له‌نیوان ئه‌وه‌ی که بیخوات و پارهی ئه‌و کاته‌ی که خواردویه‌تی بیداته‌وه به
 خاوه‌نه‌که‌ی که خاوه‌نی بو پهبدا بوویه‌وه، یان بیفرۆشیټ و پاره‌که‌ی لای خو‌ی هه‌لگریټ تا ئه‌و
 کاته‌ی خاوه‌نه‌که‌ی پهبدا ده‌بیته‌وه، دوا‌ی ئه‌وه‌ی که ناو‌نیشانی ته‌واوی هه‌لده‌دات، یاخود لای
 خو‌ی بیپاریزیټ و له‌ مالی خو‌ی خه‌رجی به‌خو‌ی کردنی بدات، به‌لام نه‌یکات به‌ مولکی خو‌ی، جا
 کاتی‌ک که خاوه‌نه‌که‌ی هاته‌وه و پهبدا بوویه‌وه، ته‌واوی ئه‌و خه‌رجیه‌ی له‌ ئازهل له‌ دوزراوه‌که‌دا
 کردوویه‌تی له‌ خاوه‌نه‌که‌ی وه‌رده‌گریته‌وه، وه ئه‌گه‌ر هاتوو پی‌ش ئه‌وه‌ی ئازهل‌که‌ بخوریټ،
 ئه‌گه‌ر خاوه‌نه‌که‌ی هاته‌وه ئه‌وا ده‌توانیټ بیباته‌وه .

2- ئه‌گه‌ر هاتوو ئه‌و شته‌ی دوزراوه‌ته‌وه ترسی ئه‌وه‌ی لی‌ده‌کرا که خراب بیټ، وه‌ک میوه
 و سه‌وزه، ئه‌وا ئه‌و که‌سه‌ی دوزیویه‌تی‌ه‌وه ده‌توانیټ بیخوات، جا ئه‌گه‌ر خاوه‌نی بو پهبدا بوو،
 نرخه‌که‌ی بو بگریټه‌وه، یان ئه‌گه‌ر نه‌یشیخوارد ده‌توانیټ بو‌ی بفرۆشیټ و پاره‌که‌ی لای خو‌ی
 هه‌لبگریټ، تا ئه‌و کاته‌ی که خاوه‌نه‌که‌ی دیټ و ده‌بیباته‌وه .

3- سه بارهت به پار و زبیر و زیوو و دهفر و قاپ و قاچاخ، ده بیټ وهك مالیکي سپارده کراو لای خوئی پاریزگاری لئ بکات و له شوینه گشتیه کاندای بانگه وازی بؤ بکات، تاوه کو خاوه نه کهی ده دوزیتیه وه .

4- دروست نیه مالی داکه توو هه لگیریتیه وه بؤ ئه و کهسه نه بیټ که متمانهی به خوئی هه بیټ که خیانه تی لئ ناکات و ده توانیت بانگه وازی بؤ بکات تاوه کو خاوه نه کهی ده دوزیتیه وه، چونکه بانگه واز کردن بؤ که لوپه لی داکه توو واجبه، جا کاتیک هه لیگرتیه وه چاک ناو نیشان وجور و وه صفه کانی بزانیټ و پاشان سالیکی ته و او له شوینه گشتیه کاندای بانگه وازی بؤ بکات، جا کاتیک خاوه نه کهی هات و ناو نیشانی ته و او ی مالّه دوزراوه کهی هه لدا ئه و مالّه کهی ته سلیم ده کریټیه وه، به لام ئه گهر هاتوو پاش ئه و سالّه و بانگه واز کردن بؤی خاوه نه کهی نه هاته وه و خاوه نی بؤ پهیدا نه بوو ئه و ده بیټه مولکی ئه و کهسه ی دوزیویه تیه وه .

5- ئه و کهسه ی که شته کهی هه لگرتیه وه دوی بانگه واز و دانانی سالیکی ده بیټه خاوه نی، به لام ناتوانیت ته صه روفی پیوه بکات دوی ئه وه نه بیټ که به چاکی ناو نیشان و وه صفه کانی لای خوئی هه لگیریت، جا ئه گهر که سیک هاتوو ناو نیشانی ته و او ی مالّه دوزراوه کهی وهك خوئی بی زیاد و کهم هه لدا، ئه و بی سوینددان و داوی به لگه کردن ته سلیمی ده کریټیه وه، چونکه پیغه مبهری خوا (صلی الله علیه وسلم) به و شیویه فه رمانی پیکردوین، وهك له فه رموده کهی زهیدی کوری خالیدی جو هه نیدا هاتوو .

هه روه ها ئه م فه رموده یه ش له م باره یه وه هاتوو : **{ عن سُوَيْدِ بْنِ عَفَلَةَ قَالَ لَقِيْتُ أَبِي بِنِ كَعْبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَقَالَ أَخَذْتُ صَرَّةً مِائَةَ دِينَارٍ فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ (صلى الله عليه وسلم) فَقَالَ «عَرَفْتَهَا حَوْلًا». فَعَرَفْتُهَا حَوْلَهَا فَلَمْ أَجِدْ مَنْ يَعْرِفُهَا، ثُمَّ أَتَيْتُهُ فَقَالَ «عَرَفْتَهَا حَوْلًا» فَعَرَفْتُهَا فَلَمْ أَجِدْ، ثُمَّ أَتَيْتُهُ ثَلَاثًا فَقَالَ «احْفَظْ وَعَاءَهَا وَعَدَدَهَا وَوِجَاءَهَا، فَإِنْ جَاءَ صَاحِبُهَا، وَإِلَّا فَاسْتَمْتِعْ بِهَا». فَاسْتَمْتَعْتُ فَلَقِيْتُهُ بَعْدَ بَمَكَّةَ { (1) .**

واتا : سووهیدی کوری غه فله ده لی: به ئوبه ی کوری که عب گه شتم (ره زای خوی لئ بیټ) جا ووتی: توره که یه کم دوزیه وه سه د دیناری تی داوو جا رو شتمه خزمه تی پیغه مبه ر (صلی الله

(1) بوخاری به فه رموده ی ژماره (2426) پیوایه تی کردوو .

عليه وسلم) فهرمووی: سالیك جاري بو بده، منيش ساليك جارجم بو دا كهسم نهدي خاوهني بيت، پاشان روستمهوه خزمهتي فهرمووی (ساليك جاري بو بده) منيش جارجم بو داو كهس خاوهني نهبوو پاشان بو جاري سييهم روستمهوه بو خزمهتي پيغمبر (صلى الله عليه وسلم) فهرمووی: بزانه تورهكهكهو و ژماره و پهتي دهم بهستنكهه چونه و چهنده جا ئهگهر خاوهنهكهه هات بيدهرهوه، ئهگهر نههات بوخوت سوودی لي وهربگره، منيش خهرجم كرد، جا دواتر لهمهكهكه به خاوهنهكهه گهشتم .

6- ئهگهر هاتوو مناليك يان كهسيكي كالقام شتيكيان دوزيهوه، ئهوا وهلي ئهمر و ليپرسراوهكانيان تهصهروفي پيوه دهكهن، لهبهر ئهوهي خويان خاوهن تهصهروفي نين، مالو دارايي خوشتيان وهلي ئهمر و ليپرسراوهكانيان تهصهروفي پيوه دهكهن، بويه مالي دوزراوهي خهلكيش دهبيت تهسليمي وهلي ئهمرهكانيان بكریت، نهك خويان .

7- كهلوپهلي دوزراوهي ناو حهرهمي مهكهكه بههيچ شيوهك نابيت به مولكي ئهوه كهسهي دوزيوهتيهوه، بهلكو دهبيت به دريژاي سال وكات بانگهوازي بو بكریت .

لهم باريهوه ئهبو هورهيره (خوای لي رازي بيت) ئهم فهرموودهيهي ريوايهت كردوو و دهليت :
 { لَمَّا فَتَحَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ (صلى الله عليه وسلم) مَكَّةَ قَامَ فِي النَّاسِ ، فَحَمِدَ اللَّهَ ، وَأَتْنَى عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ « إِنَّ اللَّهَ حَبَسَ عَن مَكَّةَ الْفِيلَ ، وَسَلَطَ عَلَيْهَا رَسُولَهُ وَالْمُؤْمِنِينَ ، فَإِنَّهَا لَا تَحِلُّ لِأَحَدٍ كَانَ قَبْلِي ، وَإِنَّهَا أُحِلَّتْ لِي سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ ، وَإِنَّهَا لَا تَحِلُّ لِأَحَدٍ بَعْدِي ، فَلَا يَنْفَرُ صَيْدُهَا وَلَا يُحْتَلَى شَوْكُهَا ، وَلَا تَحِلُّ سَاقِطُهَا إِلَّا لِمَنْشِدٍ ... » (1) .

واتا : كاتي خوای گهروه شاري مهكهكه بو پيغمبرهكهه (صلى الله عليه وسلم) نازاد كرد لهناو خهلكهكهده ههستاو ووتاريكي بو دان سوپاس و ستايشي خوای گهورهي كرد پاشان فهرمووی: بيگومان خوای گهوره بهرگري فيلهكاني (ئهبرههه) كرد له مهكهكه بهلام پيغمبرهكهه و باوهرداراني دهسهلاتداركرد بهسهريدا بيگومان پيش من بوهيچ كهس هلال نهبووه بجهنگي تييدا بهلام له ساتيكي روردا جهنگاندن بو من هلال كرا، لهدوای منيش بو كهس هلال نابي نيچيري راوناكري و ناترسينري دركي ههناكهنري، ههرچي كهوتوو له شتي

(1) بوخاري به فهرموودهي ژماره (2434) و موسليم به فهرموودهي ژماره (1355) ريوايهتيان كردوو .

وون بوو بؤ كهس حهلال نيبه ههلی بگریتهوه جگه له جاردهر (كه بیهوی خاوهنهكهی بدوزیتهوه و بوی بگریتهوه) .

بابهتی چوارم : له بارهی منالی دوزراوهوه :

لهقیط : بهو مناله دهوتریت كه فریدهدریته سهر شهقام و بهردهم مزگهوتهكان وجیگاكانی تری هاوشیوهی شهقام ومزگهوتهكان، یان بهو مناله دهوتریت كه كهسوكاری خوی وون دهكات، و نهسهب و كهفیلیشی نازانریت .

پیویسته ئهوه بزانین كه نابیت واز لهو مناله فریدراوانه بهینریت، كه فریدهدرینه سهر شهقام و بهردهم مزگهوت وناو باخچه و شوینه گشتیهكان، چونكه خوی گهوره فهرموویهتی : ﴿وَتَعَاوَنُوا عَلَىٰ الْبُرِّ وَالْتَعَاوَنُ﴾⁽¹⁾، واتا : لهسه چاكه و خواناسی هاوكار و هاریكاری بیهكتر بن .

مانا و واتای گشتی ئایهته پیروژهكه بهلگهیه لهسهر واجب بوونی ههلگرتنهوهی منالی فریدراو، بویه ههلگرتنهوه و بهخیوکردنی فهرزی کیفاییه، چونكه ههلگرتنهوهی دهبیته هوی پاراستنی گیانی مرؤقیك، جا ئهگهر هاتوو ئهو مناله فریدراوه پاره و مال و سهروهت و سامانی پیوه لهگهلا بوو، ئهوا بؤ منالهكه خوی دهبیت چونكه دهستی خوی بهسهر مالهكهیهوهیه، وه ههر لهو مال و سامانهش كه لهگهلا بووه خهرجی نهفهقهی ژیانی لی دهكریت، خو ئهگهر هاتوو مال و پارهی لهگهلا نهبوو، ئهوا له دارایی گشتی موسلمانان (بیت المال) نهفهقهكهی دهدریت . منالی فریدراو به كهسیكی نازادی موسلمان دادهنریت له تهواوی ئهو حوكمانهی كه پهیههسته پیوهی، مهگهر كاتیک نهبیت له وولاتی بیباوهپاندا بدوزریتهوه، ئهگهر وابوو ئهوا به كهسیكی بیباوهر ههژمار دهكریت، وه نهسهبی منالی دوزراوه جیگیر دهبیت بؤ ئهو كهسهی كه بانگهشهی ئهوه دهكات كه ئهو مناله منالی ئهوه، جا ئهگهر هاتوو زیاتر له كهسیك بانگهشهی نهسهب خاوهنداریتی منالهكهی دهکرد، وهیچ كهسیكیشیان بهلگهی بهدهستهوه نهبوو، ئهوا لهو كاتهدا كهسانی پسپوړی و سهرناس و نهسهب ناس كیشهكهیان بیهكلاهی دهكاتهوه، بهلام لهسهردهمی

(1) سورهتی المائدة : ئایهتی : 2 .

ئىستادا كه زانست وزانيارى زور پيشكهوتووه، دهتوانرئيت له ريگاي پشكينيني (دى ئين ئهى) هوه نهسهبي مناله كه يهكلايي بكرئتهوه .

ئهو كهسهى كه مناله فرئدراوه كهى دوزيوهتهوه و ههليگرتووتهوه له كهسانى تر له پيشتره بو بهخيوكردن و مانهوه لاي، بهو مهرجهى ئهو كهسه كهسيكى موسلمانى ئازادى دهستپاكي دادپهروهى رهشيد بيئت، چونكه كهسى بيباوهر و فاسيق مافى ئهوهيان نيه بين به بهخيوكهرى منالى فريدراو .

ئهو كهسهش كه منال ههلهگرئتهوه مهرجه كهسيكى : موسلمانى ژيرى بالغي ئازادى دادپهروهى رهشيد بيئت، بوئه دروست نيه مناليكى بالغ نهبوو يان شئيتيك يان بهنده وكويلهيهك يان بيباوهرئيك يان كهسيكى فاسق، يان كالفامئيك منالى فريدراو ههلبگرئتهوه و بهخيو بكات ...

[لهخوای گهوره و ميهره بان داواكارين گياني يارمهتيدان و هاوكارى و دهست پاكي و ئهمانهت له ناو كوومهلگهى موسلماناندا زياتر بره و پئ بدات، وه بهرهكەت بخاته مال و مولكى ئهو كهسانهش بهخشندهن و خويان بهخاوەن مال نازانن له ئاست ئهو كهسانهى كه پيوستيان بهمال و مولكى ئهوان ههيه، ئامين يارب العالمين] وهرگير.

وصلی الله وسلم على سيدنا محمد وعلى آله وصحبه وسلم